

Shift Society

Ekskluzīvā iekļaušana?

Kāpēc internetā joprojām ir tik daudz šķēršļu cilvēkiem ar invaliditāti? Jeb varbūt tā tomēr nav taisnība? NVO dibinātāja Tifānija Brara, video influenceris Daniels Džonss, lietotņu izstrādātājs Havjers Montaners un pētnieks Šaī Fuksmens apspriež spriedzes zonu starp digitālajām iespējām un to faktisko ieviešanu, kā arī to, ko šajā kontekstā var darīt katrs sabiedrības indivīds.

Elīza Johuma

Apaļais galds

Šā raksta galvenā tēma ir individuālā pieredze un viedokļi par digitālo iekļaušanu un brīvu piekļūstamību. Kāda šai ziņā ir Jūsu līdzšinējā saskarsme?

Havjers Montaners:

Savā sociālajā uzņēmumā *Mouse4all* mēs, iestājoties par piekļūstamību cilvēkiem ar invaliditāti, jo īpaši cilvēkiem ar fiziskiem traucējumiem, strādājam no Spānijas. Mēs iekļaujošajai pasaulei tuvojamies no tehniskā viedokļa. Uzņēmumu dibinājām pirms četriem vai pieciem gadiem, kad sapratām, cik daudz cilvēku ir izslēgti no digitālās dzīves. Izskatās, ka visi un viss ir pārgājis uz mobilajām saskarnēm - viedtālruniem un planšetdatoriem; katrs no mums izmanto *WhatsApp* vai *Facebook*. Bet ir cilvēki, kas atstāti ārpus šīs saziņas veidiem. Mēs cenšamies palīdzēt cilvēkiem ar invaliditāti piekļūt visām pašlaik pieejamajām tehnoloģijām.

Daniels Džonss:

Man ir diagnosticēts Aspergera sindroms, ADHD, obsesīvi kompulsīvi traucējumi (OCD) un disleksija. Es Lielbritānijā vadu godalgotu *YouTube* kanālu ar 130 000 abonentu un samērā lielu sociālo mediju portālu.

Mēs esam pārstāvēti katrā pieejamā platformā. Mums ir mājaslapa *theaspieworld.com*, bet viss tās saturs nonāk sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Mēs izplatām saturu izglītojošiem mērķiem, jo īpaši par autiskā spektra traucējumiem. *Aspie World* ir digitāls zīmols. Es veidoju saturu, kuram izmantoju savu personīgo pieredzi, lai palīdzētu cilvēkiem vai viņu bērniem izstrādāt palīginstrumentus, metodes un atbalsta punktus dzīvei autisma spektrā. Mēs sagatavojam daudz dažāda veida saturu – aptuveni divdesmit publikācijas dienā.

Šai Fuksmens:

Es veicu pētījumus izglītības jomā, fokusējoties uz pozitīvu jauniešu attīstību. Dzīvoju Amerikas Savienotajās Valstīs un strādāju Izglītības attīstības centrā (*Education Development Center*), kas ir starptautisks bezpeļņas uzņēmums. Ar šo darbu man ir arī ļoti personiska saikne – manai meitai ir autisma spektra traucējumi un arī epilepsija. Kā vecāks sāku īpaši interesēties par bērnu un jauniešu ar invaliditāti pieredzi. Kā pētnieks analizēju viņu pieredzi sociālajos tīklos. Es arī sadarbojos ar diviem kolēģiem, no kuriem vienam ir bērns, bet otram – brālis ar autismu. Mēs strādājam pie lietotnes *Caregiver Navigator* izveides. Tā paredzēta, lai palīdzētu vecākiem un citiem cilvēkiem, kuri aprūpē vai kā citādi atbalsta bērnus ar invaliditāti, orientēties izglītības un veselības sistēmā, kas, vismaz šeit, ASV ir ļoti sarežģīti. Jau tikai pilnībā noskaidrot, kā savam bērnam nodrošināt pareizos pakalpojumus un piedāvājumus, ir pilnas slodzes darbs. Stress un raizes atstāj savu ietekmi uz vecākiem. Mūsu lietotne drīz būs pieejama. Ar nepacietību gaidu, kādu atbalstu tā spēs sniegt.

Tifānija Brara

Es esmu no Keralas Indijā un esmu pilnīgi akla. Es vadu bezpeļņas organizāciju, kurā mēs mācām neredzīgajiem sociālās prasmes un apmācām viņus izmantot tehnoloģijas. Mēs arī sadarbojamies ar valdību, lai veicinātu vides un informācijas pieejamību un sociālo iekļaušanu Indijā. Indija ir jaunattīstības valsts, un pieejamība šeit ir reāla problēma.

Par ko Jūs runājat?

Ko digitālā iekļaušana un piekļūstamība jums nozīmē invaliditātes kontekstā?

Daniels Džonss:

[Sadaļa ar Daniela Džonsa videoziņojuma subtitriem:]

Es vēlos sākt ar digitālās iekļaušanas tēmu. Man un manai sabiedrībai – kā autistu aktīvistam, kā autistam, kurš ir daļa no autistu kopienas – lielākā daļa aktivitāšu saistāma ar mūsu privātajām *Facebook* grupām. Mums vietnē *Facebook* ir kopienas atbalsta grupa. Mēs atbalstām viens otru ar ieteikumiem, pieredzē pārbaudītiem paņēmieniem, uzmundrinājumu vecākiem un tamlīdzīgi. Tas vairāk vai mazāk darbojas pats no sevis. Grupā ir 4000 cilvēku, kas sarunājas savā starpā. Otrs aspekts, kam pamatā ir kopienas perspektīva, ir mūsu atšķirību grupas. Katrai atšķirību kopienai ir savs serveris, kurā tās dalībnieki savstarpēji sazinās ar balsi. Tas ir īpaši svarīgi, jo autisti un cilvēki ar invaliditāti kopumā nereti jūtas atstumti no sociālajām situācijām. Īpaši cilvēks ar autisma spektru bieži jūtas vientuļš un izolēts. Bet dalība šādā kopienā – kā mēs to esam izveidojuši atsevišķās platformās – ļauj izjust biedrisku saikni ar citiem. Izveidojas piederības sajūta. Tas rada pārliecību par sevi, kā rezultātā šī pārliecība var izpausties visdažādākajās lietās. Mums bija cilvēki, kas nebija īpaši pārliecināti par sevi, un tad pēkšņi viņi varēja iegūt darbu, pateicoties citu komentāriem, kuri teica: "Hei, tu to varat izdarīt, un es varu tev palīdzēt." Tas ir ļoti svarīgi.

Kas attiecas uz piekļūstamību, es veidoju dažus videoklipus par piekļūstamību un autismu, īpaši attiecībā uz digitālajām tehnoloģijām. Viena no būtiskākajām lietām, ko esmu iemācījies, ir tā, ka, piemēram, *iPad* un *iPhone* iespējams izmantot diktēšanas funkciju. Vienkārši runājot savā tālrunī, tas pierakstīs teikto. Cilvēki ar disleksiju kā, piemēram, es vai citi tāda spektra pārstāvji, kuriem ir grūtības nospiegt taustiņus vai apgrūtinātas smalkās motorikas prasmes – ciktāl tas attiecināms uz tādu digitālo mediju pieejamību kā SMS un dalību digitālajā tērzēšanā, piemēram, *WhatsApp* un *Facebook Messenger*, var savām ierīcēm savu sakāmo diktēt. Pat ja nav vēlēšanās lietot rakstītus vārdus, iespējams nosūtīt konkrētajai personai balss piezīmi. Tam ir milzīga nozīme. Mums ir arī divas tērzēšanas istabas *Instagram*, un tās abas ir pilnībā piepildītas. Ir milzīga gaidītāju rinda.

Attiecībā tieši uz *iPad*, tas, ko viņi (uzņēmums) dara piekļūstamības labā, ir lietošanas palīgfunckijas.

- Vienkārši neticami: tu vari iestatīt piekļūstamību tā, lai ierīce ar tevi runātu un precīzi pateiktu, kam tu pašlaik ekrāna daļā vai lietotnē pieskaries. Man uz to norādīja draugs Džeimss Rāts, akls filmu veidotājs, režisors, kurš likumdošanas skatījumā ir akls. Viņš redz ļoti slikti, bet izmanto šo funkciju, lai lasītu rakstītos ziņojumus, lietojot mobilo telefonu. Tas ir ļoti labi un noderīgi arī cilvēkiem ar autismu spektru, kuri nespēj lasīt tekstu dažādās lietotnēs, jo to tur nav iespējams iezīmēt, lai pēc tam liktu ierīcei to nolasīt, bet speciālajai brīvās piekļuves lietotnei iespējams dot komandu, ka tas ir jāizdara viņai. Tas ir ļoti interesanti. [Šeit beidzas videoziņa.]

Tifānija Brara:

Trīs vissvarīgākās digitālās piekļūstamības sastāvdaļas ir saturs, navigācija un dizains. Mums ir jāspēj pārvietoties visās vietnēs, izmantojot mūsu ekrāna lasītājus. Videoklipiem jābūt ar nosaukumu un audio aprakstu. Turklāt ļoti svarīgas ir aprakstošās saites, un jābūt lieliem burtu izmēriem un obligātiem tekstiem, kas kalpo kā alternatīva attēliem. Īpaši šeit, Indijā, daudzas iestādes neievēro vadlīnijas 2.0 vai 2.1 par tīmekļa saturu pieejamību ([Richtlinien für barrierefreie Webinhalte 2.0 2.1](#)). Piemēram, paskatīsimies lietotni *Aarogya Setu*, kuru Indijas valdība izstrādāja Covid-19 krīzes laikā. Mēģinot to lasīt ar ekrāna lasītāja palīdzību, tas avarē. Cilvēki ar invaliditāti īsti nesaprot, ko nozīmē “lasīt vairāk” vai “uzklikšķināt šeit”, vai, kādēļ ekrāna lasītājs pēkšņi lapas vidū pārtrauc darboties.

Attiecībā uz digitālo iekļaušanu uzskatu, ka cilvēki ar invaliditāti jau sākotnēji būtu jāiekļauj lietotņu un vietņu dizaina izstrādes procesos. Kad dizains jau gatavs, pēkšņi izrādās: “Ak vai, tas nav brīvi pieejams.” Izstrādātājiem un dizaineriem ir ļoti grūti atkārtoti kopīgi saskaņot un pārveidot produkta kodolu. Lielākajā daļā jaunattīstības valstu meklēt iekļaušanu vēl joprojām ir velētīgi.

Šai Fuksmens:

Es varu teikto vēl papildināt gan attiecībā uz piekļūstamības, gan iekļaušanas sociālo aspektu. Kā jau teicu, mana uzmanība tiek pievērsta jauniešiem. Šajā attīstības posmā attiecības ar vienaudžiem ir ārkārtīgi svarīgas. Kā sacīja Havjers, mūsdienās, īpaši jauniešiem, ļoti liela dzīves daļa notiek viņu telefonos, vai tas būtu *Snapchat*, *TikTok* vai kāda visjaunākā lietotne. Man digitālā iekļaušana un piekļūstamība nozīmē nodrošināt to, lai bērni ar invaliditāti varētu ne tikai izmantot šīs lietotnes, bet arī to, ka viņi ir sarunas daļa – un ka mēs iemācām bērniem pieņemt atšķirīgus cilvēkus; ka mēs izmantojam sociālos medijus tā, lai būtu iekļauti visi.

Havjers Montaners:

[Šis Havjera Montānera paziņojums tika ievietots kā Facebook posts, ko publicējis Gētes Institūts:]

Digitālā iekļaušana nozīmē, ka neviens netiek atstāts ārpusē. Tas nozīmē, ka mums visiem ir piekļuve visizplatītākajiem rīkiem un lietotnēm. Mums nav vajadzīgs kāds specifisks *Facebook* vai *WhatsApp*. Digitālā telpa ir iekļaujoša tad, kad visi var izmantot vienas un tās pašas lietojumprogrammas neatkarīgi no tā, vai viņiem ir invaliditāte. Digitālā piekļūstamība ir barjeru noņemšana – gan fizisku, gan kognitīvu.

Vecais saglabājas jauns? No analogām līdz digitālām barjerām

Cilvēku ar invaliditāti kopiena, aktivisti un zinātnieki ar un bez īpašām vajadzībām diskutē par vairākām pieejām. Izmantojot atšķirīgu terminoloģiju un skatu punktus, dažās no šīm pieejām konstatēts, ka cilvēkiem ar invaliditāti nav būtiskas pastāvošās barjeras vienlīdzībai un iekļaušanai. Turpretī šķēršļus veido sociālās struktūras. Saistībā ar mūsu diskusiju rodas divi galvenie jautājumi: iespējas un jaunie riski digitālajā nozarē. Kādā veidā digitālais elements, no vienas puses, veicina barjeru nojaukšanu analogajā pasaulē? Kādas iespējas rada internets un digitālās ierīces, kuru iepriekš nebija? Kādus jaunus izaicinājumus digitālais tomēr vienlaikus piesaka?

Tifānija Brara:

Man kā personai ar redzes traucējumiem dažas jaunas tiešsaistes funkcijas ir sākušas nojaukt barjeras. Piemēram, pieskaroties *Facebook* kādam fotoattēlam, tas saka: "Attēlā varētu būt četri cilvēki, stāvoši, daba un debesis." Tā var gūt priekšstatu par to, kāda veida attēls tas ir. Bet *Facebook* ir brīvi piekļūstams tikai mobilajā versijā *m.Facebook.com*, nevis darbvirsma režīmā. *Instagram* nav brīvi piekļūstams vispār. Vietnē *WhatsApp* mēs nevaram atbildēt uz statusa ziņojumiem, ir konkrētas lietas, ko nevaram dzirdēt. Sociālajos plašsaziņas medijos vēl joprojām mudž no barjeru pārpilnības tāpat kā iepriekš.

Havjers Montaners:

Digitālais paver jaunas iespējas. Cilvēki ar fizisku invaliditāti, ar kuriem mēs strādājam, vienmēr ir bijuši atkarīgi no citiem, kas viņu vietā paveic kādu noteiktu darbību. Bet, ja viņiem ir piekļuve digitālajai pasaulei, viņi kļūst neatkarīgi. Viņi var iegūt tādu privāto sfēru, kādas viņiem nekad nav bijis, piemēram, rakstot un lasot savus *WhatsApp* ziņojumus. Daži lietotāji nevar lasīt vai rakstīt, bet komunicē, izmantojot *Facebook* uzlīmju un emociju zīmes. Tā ir viena no iespējām, ko šī tehnoloģija ir radījusi.

Daniels Džonss:

Es varu minēt vairākus piemērus, kā digitālā sfēra izplatās analogajā un palīdz cilvēkiem ar invaliditāti. Mani draugi, kuri pārvietojas ratiņkrēslā, savos mobilajos tālruņos ievieto kartes, kas norāda ratiņkrēsliem piemērotas vietas. Šāda karte viņus, piemēram, informē, kuri veikali ir piekļūstami, pārvietojoties ar ratiņkrēslu, lai nenokļūtu vietā, kur nav iespējams pārvietoties. Tas viņiem sniedz zināmu neatkarību, jo nav jāmeklē kāda cita palīdzība no malas. Viņi paši var izveidot maršrutus.

Vēl cits piemērs ir *Apple* maciņš, kas tieši no mobilā tālruņa digitāli veic samaksu par biļetēm un tamlīdzīgi. Tas pats attiecināms uz *Uber*. Autisma spektra cilvēkiem ir grūtības ar sociālajiem kontaktiem. Tāpēc viņiem var būt grūtības paņemt telefonu un izsaukt taksometru vai rīkoties ar naudu. Manas finanšu lietas kārtu mana draudzene, jo man ir grūti administrēt naudu. Steidzama jautājuma risināšana, cik naudas var vai nevar dot taksometra vadītājam, var radīt lielu stresu. Izmantojot tādas lietotnes kā *Uber*, ir tikai kaut kas burtiski jāieraksta, lai kādam paziņotu savu atrašanās vietu – tā ir precīzi redzama kartē – nav jārunā ar vadītāju, pietiek ieņemt sēdvietu

aizmugurē un *PayPal* parūpējas par naudu. Šeit digitālo tehnoloģiju modelis ir integrējies analogajā pasaulē.

Tifānija Brara:

Ir šķēršļi, bet tas ir mūsu ziņā, ja mēs vēlamies no tiem atbrīvoties. Pirms divām dienām es absolvēju brīvi piekļūstamu UNICEF tiešsaistes kursu par iekļaušanu. Bet, kad es šorīt gribēju piedalīties vēl vienā UNICEF kursā par bērnu tiesībām, tika piedāvāti tikai PDF faili, ekrāna lasītājs nevarēja pa tekstu pārvietoties un dokumentos bija bezgala daudz attēlu. ANO, kas balsta UNICEF, ir ratificējusi CRPD - [Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām](#). Tās vadlīnijās teikts, ka visam jābūt piekļūstamam. Kāpēc jūsu platforma piedāvā vienu piekļūstamu kursu un citu, kas nav piekļūstams? Kad pāris cilvēku no mūsu vidus viņiem uzrakstīs un norādīs, ka ne visiem ir pilnīga piekļuve šim kursam un ka viņiem saskaņā ar CRP 9. pantu ir pienākums to izlabot, viņi sāks par to domāt. Cilvēki ar invaliditāti, sastopoties ar šķēršļiem, kļūst aktīvi un rīkojas, lai tos novērstu.

Daniels Džonss:

Aktuālākie dati liecina, ka piecdesmit procenti no visiem tiešsaistes meklējumiem veikti, izmantojot balss komandu, t.i., cilvēki izmanto *Amazon Alexa*, *Google Home Hub* vai *Siri*. Es visus savus video optimizēju atslēgvārdu frāzēm, digitālajiem balss asistentiem. Bet ne tikai. Es publicēju saturu kā *YouTube* un *Facebook* video. Visi video ir ar subtitriem. Turklāt es izveidoju šo pašu videoklipu vienas minūtes versiju *Instagram* – cilvēkiem ar UDS, kuri nevar izturēt desmit minūšu ilga klipa skatīšanos. Viņi vēlas to pašu informāciju iegūt īsākā videoklipā. Pēc tam es izveidoju garu emuāra ziņojumu cilvēkiem, kuri, iespējams, ir nedzirdīgi vai vājdzirdīgi, lai viņi to varētu izlasīt, ja tas ir viņu vēlamais formāts. Vēl es arī izveidoju podkāstu tiem cilvēkiem, kas, iespējams, ir neredzīgi vai vājredzīgi. Turklāt mums ir pakalpojums *Alexa Skills Kit*, tā ka var saņemt arī nelielas skaņas replikas. Publicējot saturu visdažādākajās formās, iespējams aptverat visus šos aspektus - un tā ir īsta piekļūstamība.

Havjers Montaners:

Piekļūstamība nenozīmē, ka visam saturam ikvienam ir jābūt pieejamam vienā un tajā pašā formā.

Dažreiz tas ir tehniski neiespējami, dažreiz tas ir pārāk dārgi vai laikietilpīgi. Varbūt man ir kognitīvi traucējumi, un man nav jālasa visa grāmata tieši tā, kā to sarakstījis autors. Man tā jālasa citā veidā. Man piekļūstamība tiek nodrošināta tad, ja pastāv tāda grāmatas versija, kuru es varu izlasīt atbilstoši savai kognitīvajai situācijai. Šajā kontekstā ļoti strauji progresē mākslīgais intelekts, piemēram, automātiskie subtitri vai jau minētās valodas saskarnes. Vienkārši neticami, kā šī situācija ir uzlabojusies pēdējos gados – kā *Siri* saprot manis teikto pat tad, ja es angļiski runāju slikti un ļoti klusi.

Šaī Fuksmens:

[Sadaļa ar Šaī Fuksmena videoziņojuma subtitriem:]

Viens no svarīgākajiem piekļūstamības aspektiem ir iespēja dot balsi cilvēkiem, kuri nespēj sazināties ar valodas palīdzību. Piemēram, daudzi autisma spektra bērni spēj sazināties tikai neverbāli. Tāpēc mums ir palīgkomunikācijas ierīces, kuras lietojot, bērni var pieskarties pogām un likt elektroniskai balsij nolasīt vārdus, vai arī viņi var uzrakstīt, ko vēlas pateikt, un likt ierīcei to skaļi nolasīt. Digitālā pasaule daudzējādā ziņā ir radījusi iespēju cilvēkiem, kuriem iepriekš nebija savas balss un kuri nespēja būt sarunas dalībnieki, tagad piedalīties šajā sarunā un turklāt atrast vienam otru. Savā pētījumā mēs redzējām, ka jaunieši ar invaliditāti tik tiešām novērtē iespēju atrast cilvēkus, kuriem ir tāda pati invaliditāte, kuri saskaras ar tām pašām grūtībām, kuriem ir tādas pašas stiprās puses kā viņiem. Tas var būt ļoti spēcinoši un patiešām var palīdzēt uzlabot viņu pašapziņu. Redzot, ka kāds cits, kuram uzspiests tāds pats zīmogš kā jums, ir ļoti veiksmīgs, iespējams sev pateikt: "Arī es to varu!" Piemēram, vērot tādu cilvēku kā Daniels, cik veiksmīga ir viņa darbošanās sociālajos tīklos, kādam jaunam cilvēkam ar autismu spektru var būt ļoti iedvesmojoši, var stiprināt viņa pretsparu un rīcībspēju, kas palīdzētu viņam pašam gūt izcilus panākumus. Protams, pastāv arī negatīvā puse – jo īpaši saistībā ar sociālajiem medijiem, kuri negatīvos aspektus var vēl pastiprināt, it sevišķi tas attiecas uz kibermobingu. Kad kāds personīgi par tevi ņirgājas un to dzird tikai daži cilvēki, ir grūti, tomēr ar to vēl var tikt galā, bet, kad kāds par tevi publicē kaut ko sliktu sociālajos tīklos un to var redzēt, dzirdēt, kā arī atbalstīt tik daudz cilvēku, situāciju pārvarēt var būt daudz grūtāk. Mums noteikti jāpievērš uzmanība šim sociālo mediju aspektam. Tātad, kā jūs jau teicāt, ir barjeras, kuras, digitālā pasaule ir nojaukusi, taču pastāv arī draudi, šīs neparedzētās sekas, no kurām mums jāuzmanās. [Videoziņa beidzas šeit]

Apvainojumi, TikTok un mobinga jaunie mērogi

Šai, Jūs tikko pieminējāt kibermobingu. Te jārunā par uzbrukumiem un izolācijas pieredzi tīklā.

Videoplatforma TikTok [2019.](#) un [2020.](#) gadā atsaucās uz kibermobinga apdraudējumu, tādā veidā cenšoties attaisnot pašu pieļauto cilvēku ar invaliditāti, LGBTQIA+ kopienas locekļu un citu personu diskrimināciju un sistemātisko izslēgšanu. Vai kāds no jums vēlētos tuvāk raksturot savu pieredzi un uzskatus par kibermobingu – un arī, kā tas ietekmē cilvēku ar invaliditāti iekļaušanu?

Šai Fuksmens:

Jauniešiem ar invaliditāti sociālie mediji ir abpusgriezīgs zobens. No vienas puses, viņi tiešsaistē atrod atbalstu. Viņi nonāk saskarē ar bērniem, kas ir tādi paši kā viņi un var sazināties ar viņiem veidā, kā paši personīgi nevarētu. No otras puses, mūsu pētījums apliecina, ka bērniem ar invaliditāti pastāv augstāka iespējamība tikt pakļautiem kibermobingam nekā bērniem bez invaliditātes – un tas noved arī pie izolācijas, depresijas un domām par pašnāvību. Ja sociālajos tīklos tiek ievietoti apvainojumi, tos var redzēt simtiem cilvēku. Tādējādi kibermobingam var būt smagākas sekas nekā mobingam analogajā pasaulē. Digitālā pasaule darbojas arī kā starpposms: tā kā mēs neatrodamies viens otram pretī, ir vieglāk otru aizvainot. Cilvēki neredz personu, par kuru ņirgājas, un tāpēc aizmirst, kādas sekas šie uzbrukumi viņam rada.

Šai Fuksmens:

[Šis Šai Fuksmena paziņojums tika publicēts kā tvīts Gētes Institūta kontā:]

Jaunieši ar invaliditāti divreiz biežāk ziņo par kibermobingu nekā jaunieši bez invaliditātes. Jautājums ir šāds: kā visiem iemācīt izturēties kā atbildīgiem pilsoņiem ne tikai personīgā saskarsmē, bet arī internetā? Tas ietver arī labu izturēšanos pret cilvēkiem, kas ir citādāki nekā es.

Tifānija Brara:

Ja kāds, man nezinot, un bez manas atļaujas mani nofotografē, arī tas ir kibermobings. Tas jau ir likumpārkāpums. Daži cilvēki pat rediģē attēlus, kurus mēs ievieojam *Facebook*. Bet citi neaizsargāti cilvēki tādā pašā veidā tiek izmantoti.

Daniels Džonss:

Tiešsaistes pakalpojumu vadībai un administratoriem ir jāieņem aktīvāka uzraugošā nostāja. *YouTube* veic lielisku darbu, atfiltrējot aizvainojošus komentārus. Savukārt *TikTok* ir interesants piemērs. Viņu apgalvojums, ka viņi ierobežojot satura pieejamību, lai aizsargātu cilvēkus ar invaliditāti, ir smieklīgs, jo patiesībā tai pašā laikā viņi ļāva izplatīt tā saukto "Autisma izaicinājumu" – cilvēki videoklipiem izmantoja tēmturi *#AutismChallenge*, kur viņi dejo, mēģinot

izskatīties kā cilvēki ar īpašām vajadzībām, tādi patiesībā neesot. *TikTok* pieļāva, ka viņu vietnē plosās ņirgāšanās šādā drausmīgā veidā.

Es uzsāku kampaņu – izveidoju divus videoklipus un mobilizēju lielu skaitu cilvēku parakstīt petīciju, lai apturētu šo mirkļbirku. *TikTok* beidzot rīkojās. Viņi aizliedza šo tēmturi un izveidotos video. Bet līdz ar to vienlaikus viņi ierobežoja jēdzienu Aspergers un autisms vispārēju izplatību un līdz ar to kopienas sasniedzamību šajā lietotnē – tādiem cilvēkiem kā es, kuri *TikTok* saturu veido ar mērķi palīdzēt citiem. *TikTok* būtībā teica: ja nevarat izturēt mobingu, nevarat izmantot šo platformu. Tā ir tik liela un jauna platforma! Viņiem jāpārdomā, kā tajā apieties ar invaliditātes, etniskās piederības, rases un dzimuma tematiku. Pretējā gadījumā viņus sagaida patiešām lielas problēmas.

Šai Fuksmens:

Es piekrītu Daniela viedoklim par *TikTok*. Savā ziņojumā par kibermobingu mēs sniedzām vairākus ieteikumus, kā izbeigt kibermobingu pret jauniešiem ar invaliditāti. Viens no šiem ieteikumiem bija tāds, ka sociālo mediju platformām būtu jāuzņemas aktīvāka loma satura pārskatīšanā un jāizmanto jaunākās tehnoloģijas, lai identificētu aizvainojošu valodu. Mēs zinām, ka šīs tehnoloģijas jau pastāv – algoritmi, kas var viegli identificēt aizskarošu valodu. Tāpēc sociālo mediju platformām, tostarp *TikTok*, šajā jautājumā ir jāieņem skaidra nostāja, demonstrējot to savu tīmekļa vietņu administrēšanā.

Havjers Montaners:

Tehnoloģijas pašas par sevi nav ne labas, ne sliktas. Par labām vai sliktām tās padara tas, kā mēs tās izmantojam. Sociālajiem tīkliem ir vara, veicināt iekļaušanu, izmantojot savus lietošanas noteikumus un organizējot saturu. Kā atbildīgiem lietotājiem mums ir arī spēks un pienākums atteikties no platformām, kas ignorē iekļaušanu

"Neko par mums bez mums"

Kaut kas no tā, ko Jūs iepriekš sacījāt par iespējām, veciem un jauniem izaicinājumiem, ir saistīts ar vēl joprojām iecienītu naratīvu, kas postulē: "Cilvēkiem ar invaliditāti ir vajadzīga palīdzība – stāsta beigas". Šajā absolūtās pasivitātes stāstījumā nav vietas cilvēkiem ar invaliditāti kā aktīvam spēkam. Tehnoloģija nobremzē pat vismazāko dalību, kaut vai gadījumā, ja tīmekļa vietņu kontaktveidlapas nav savietojamas ar piekļuves rīkiem. Šīs lapas neļauj cilvēkiem ziņot par nepieejamu funkciju un to uzlabot, jo nav pieejams pats galvenais saziņas rīks. Kā cilvēkiem ar invaliditāti izveidot ilgtspējīgas līdzdarbošanās iespējas brīvas piekļūstamības veicināšanā, kā arī daudz plašākā mērogā (kā, piemēram, attiecīgo izpratni darba tirgū definē Lielbritānijas Nacionālā autistu biedrība ([National Autistic Society](#)))? Citiem vārdiem sakot, vai Jūs vēlreiz varētu paskaidrot, kā cilvēki ar invaliditāti var palīdzēt definēt un attīstīt digitālo pasauli? Ar kādām stratēģijām panākt šādu pilnvarojumu?

Tifānija Brara:

Ir daudz cilvēku ar invaliditāti, kuri strādā par piekļūstamības atbalsta personām jeb treneriem. Viņi testē tīmekļa vietnes un digitālās lietojumprogrammas.

Tifānija Brara:

[Šī sadaļa ir Tifānijas Braras video ziņas subtitri:]

Turklāt invaliditātes jomā ir trīs modeļi: medicīniskais modelis, cilvēktiesību modelis un sociālās apgādes vai labklājības modelis. Pašlaik ir tā, ka cilvēki jaunattīstības valstīs cilvēkus ar invaliditāti uztver tikai kā labdarības projektu. Kad viņi izstrādā savas lietotnes vai vietnes, viņi neizjautā cilvēkus ar īpašām vajadzībām. Un tādēļ, kā Jūs jau teicāt, dominē priekšstats, ka cilvēkiem ar invaliditāti nepieciešama pastāvīga palīdzība.

Ja es šādā intervijā piedalītos šeit Indijā, dažas organizācijas – ne visas, bet dažas – nejautātu: "OK, vai jums nepieciešama palīdzība?" Viņi pieņemtu, ka man ir kāds, kas palīdz. Viņi vienkārši uzskata par pašsaprotamu, ka "viņai vienmēr kāds ir līdzās". Bet tas ne vienmēr tā ir. Mums ne vienmēr kāds ir blakus. Mums ir noteiktas piekļūstamības vajadzības. Kad mēs ejam uz koledžu vai skolu, mums saka: "Palūdz savai mammai izlasīt tekstu vai pajautā tēvam, vai viņš nevar Tev aprakstīt attēlus. Mēs to nevaram atļauties." Bet tas ir skolas un koledžas vai darbavietas pienākums mums palīdzēt. Tām jāsniedz mums palīdzība vai atbalsts. Pat veikalā cilvēki nepiedāvā mums savu atbalstu, jo viņi pieņem, ka esam cilvēki, kuriem vienmēr nepieciešama palīdzība. Mums ir vajadzīga palīdzība, bet tā ir vajadzīga tikai noteiktās vietās. Tāpēc es domāju, ka vajadzētu šo naratīvu mainīt un cilvēki ar invaliditāti būtu jāiesaista jau pašā lietotņu, tīmekļa vietņu vai tehnoloģiju izstrādes sākumā, lai tās būtu brīvi piekļūstamas. [Videoziņa beidzas šeit.]

Havjers Montaners:

Es pilnīgi piekrītu. Tomēr es teiktu, ka tas attiecas ne tikai uz Indiju, bet arī uz Spāniju un daudzām citām pasaules valstīm. Bieži vien izstrādātājiem nav nodoma ko darīt nepareizi. Viņiem vienkārši trūkst zināšanu. Viņiem jāattīsta labāka izpratne. Dažkārt mēs, inženieri, domājam par trakām lietām, kas tehniski ir ļoti foršas, taču mēs aizmirstam par lietotājiem – ne tikai lietotājiem ar invaliditāti, bet kopumā. Pēdējā laikā tas sāk mainīties. Uzņēmējs Ēriks Raizis ir izstrādājis „lean startup“ jeb “taupīgā starta” pieeju. *Lean* nozīmē, ka jauni produkti tiek izstrādāti ļoti ātri, taču to izstrādi vada klienti, kuri tajā ir iesaistīti jau no projekta pirmās dienas.

Tifānij, man ir sajūta, ka Jūsu vērtējumā situācija Indijā ir sliktāka nekā citās valstīs. No kurienes rodas šis iespaids? Man pašam nav invaliditātes un tādēļ man ir tikai skats no malas, taču, pēc manām domām, arī šeit, Spānijā, viss nenotiek tik labi, kā vajadzētu.

Tifānija Brara:

Indija ir lieliska valsts, un es esmu pārliecināta nacionāliste, taču ir daudz kāpumu un kritumu. Indija ir viena no lielākajām Āzijas ekonomikām, taču cilvēki vienkārši neapzinās apstākļus, kādi ir cilvēkiem ar invaliditāti, kaut arī Indija 2006. gadā ir parakstījusi ANO CRPD. Valsts līdz šim nav vēlējusies izdot vienlīdzīgai piekļuvei nepieciešamo naudu. Es zinu aklus cilvēkus no ASV, Anglijas vai Vācijas, kuri tik ļoti nenorāda uz iekļaušanas trūkumu, kamēr Indija joprojām ir pieķērusies aizgādības modelim.

Tīmekļa izstrādātājiem visā pasaulē ir jāiejūtas mūsu ādā – jādomā no cilvēka ar invaliditāti perspektīvas, nevis ar žēlumu, bet ar iejūtību. Izturaties pret cilvēkiem tā, kā jūs vēlētos, lai izturas pret jums.

Šai Fuksmens:

Svarīgs aspekts, kas arvien tiek uzsvērts cilvēku ar invaliditāti kopienā, ir doma "Neko par mums bez mums". Dariet kaut ko nevis viņiem, bet tikai kopā ar viņiem.

Turklāt kad es runāju par savu meitu, es parasti pieminu, cik viņa ir burvīga, ka viņai ir lieliska humora izjūta un ka viņai ir arī autisms. Tā vietā, lai teiktu: viņa ir autiste – tas ir vienīgais, kā viņu raksturot. Citiem vārdiem sakot, lai mainītu stāstījumu, sabiedrība vairs nedrīkst definēt cilvēkus ar īpašām vajadzībām tikai viņu invaliditātes kontekstā. Ja mums izdosies mainīt debates tā, lai vispirms tiktu nosauktas cilvēku stiprās puses, būtu iespējams daudz labāk novērtēt viņu devumu sabiedrībai. Rezultātā mēs pamanīsim, ka brīvi piekļūstama digitālā pasaule dod labumu ne tikai cilvēkiem ar invaliditāti, bet visai sabiedrībai kopumā, jo tādējādi šiem cilvēkiem tiek dota iespēja dalīties savās spējās ar mums visiem.

Tifānija Brara:

Es nevienam draugam, kuram ir invaliditāte, neieteiktu tīmekļa vietnes invalīdiem, kurām nav brīvas piekļuves. Pat mani draugi bez invaliditātes, kuri ir aktīvisti vai aizrautīgi iekļaušanas aizstāvji, neapmeklētu šādas vietnes. Tīmekļa izstrādātājiem vajadzētu arī saprast, ka līdz ar brīvu piekļūstamību viņi iegūs vairāk lietotāju un klientu.

Tifānija Brara:

[Šis Tifānijas Braras paziņojums tika publicēts kā Facebook ziņa Gētes Institūta kontā:]

Tiešsaistes pakalpojumu sniedzēji kļūdaini pieņem, ka cilvēki ar invaliditāti nevar būt maksātspējīgi klienti viņu skaistumkopšanas, iepirkšanās vai ceļojumu tīmekļvietnēs. Pat iepazīšanās platformas – svarīga sociālās iekļaušanas sastāvdaļa – nav brīvi piekļūstamas. Daudzi cilvēki bez invaliditātes spriež: "Nu, bet viņa taču ir invalīde, ar ko gan lai viņa satiktos?" Vai arī: "Kā tad tāds vispār var šiki apgērbties?" Šie aplamie uzskati būtu jāizskauž.

Tas pats attiecināms uz erotiskajām vietnēm un pornogrāfiju. Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības skatīt šo saturu, ja viņi to vēlas, tieši tāpat kā cilvēkiem bez invaliditātes. Neatkarīgi no tā, kāds ir saturs; nevis diskriminācijai, bet vienlīdzībai ir jākļūst par aksiomu.

Daniels Džonss:

[Šī sadaļa ir Daniela Džonasa otrā videoziņojuma subtitri:]

Manuprāt, ja tīmekļa vietne kaut kādā veidā nav piekļūstama lietotājiem, īpaši lietotājiem ar autiskā spektra traucējumiem, viņi to vairs neizmanto. Un viņi jutīsies vairāk vai mazāk atstumti, jo domās: "Nja, man tas nav pieejams, tāpat tas nav domāts man." Bet tā noteikti varētu būt viņiem izmantojama. Šo situāciju tomēr iespējams labot, veidojot fokusa grupas, šo aspektu es noteikti gribētu minēt.

Tifānija to uzsvēra jau sākumā. Veidojot tīmekļa vietni vai tās saturu – vai jebko, ko ir vēlēšanās padarīt pieejamu, vajadzētu izveidot konsultatīvu fokusa grupu no cilvēkiem ar dažādu invaliditāti, lai sniegtu precīzu novērtējumu.

Labs piemērotas piekļūstamas vietnes piemērs, kas izveidota, apspriežoties ar cilvēkiem ar autiskā spektra traucējumiem, ir Lielbritānijas nacionālās autistu biedrības tīmekļa vietne *autism.org.uk*. To apmeklējot, uzreiz redzams, ka iespējams mainīt fona krāsas, teksta izmērus – ir visdažādākās piemērošanas iespējas, tādējādi autistiem šī vietne ir padarīta daudz draudzīgāka. [Videoziņa beidzas šeit.]

Havjers Montaners:

Es vēlētos vēlreiz uzsvērt, ka brīvi piekļūstams produkts vai pakalpojums ir labs ne tikai kādai personai ar īpašām vajadzībām, bet gan visiem. Ja video ir subtitrēts, tad tas ir nozīmīgi neredzīgiem cilvēkiem un cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, tāpat arī tas var noderēt cilvēkiem, kuri sēž autobusā un nevar izmantot skaņu. Rūpējoties par brīvu piekļūstamību, iespējas tiek nevis

samazinātas, bet gan papildinātas. Tā bēda jau ir nevis cilvēki ar dažādiem traucējumiem, bet gan pasaule, kura šos traucējumus uzrāda. Ja kādam fiziskajā vai digitālajā pasaulē nav piekļuves pakalpojumam, problēma nav attiecīgajā personā. Problēma ir pats pakalpojums.

Skārieni un ekrāni

Internets vairākos aspektos tiek asociēts ar telpisko neatkarību. Dažiem cilvēkiem tas ļauj iepirkties no mājām un strādāt no jebkuras vietas, kas viņiem sniedz lielāku mobilitāti un labāku piekļūšanu. Tajā pašā laikā interneta lietošanai paredzētās ierīces ir materiālas, par ko savas grāmatas ar daudzsološo nosaukumu „Theories of the Mobile Internet: Materialities and Imaginaries“ (Mobilā interneta teorijas: materialitāte un priekšstati) sākumā mums atgādina Hermans, Hadlavs un Sviss. Un Gogīns rakstā „Disability and Haptic Mobile Media“ (Invaliditāte un haptiskie mobilie mediji) jautā: "Kas notiek ar tiem daudzajiem cilvēkiem no mūsu vidus, kuri datortehnoloģijām vēlas pieskarties ar citām ķermeņa daļām [nevis ar rokām]?"

Tām fiziskajām ierīcēm, kuras nodrošina piekļuvi tīmeklim, pašām ir jābūt piekļūstamām. Havjers, kā Jūsu Mouse4all lietotne ņem vērā šo interneta priekšmetisko aspektu?

Havjers Montaners:

[Šī sadaļa ir Havjera Montanersa video ziņojuma subtitri:]

Internets un digitālās tehnoloģijas ir atvērušas jaunu un atklājumiem pilnu logu uz pasauli. Tomēr mums joprojām ir nepieciešama fiziska saskarne, lai mijiedarbotos ar šo digitālo pasauli. Tādēļ mēs izveidojām *Mouse4all*. Tā ir palīgtehnoloģija, kas izstrādāta cilvēkiem ar fiziskiem traucējumiem. Tā darbojas *Android* planšet datoros un viedtālrunos. Mūsu lietotāji nevar rakstīt ar rokām, pieskarties ekrānam, izmantot tastatūru, peli vai kursorsvīru. Tomēr viņi var izmantot un nospiegt vienkāršu slēdzi vai pogu, kā, piemēram, šo. To var izdarīt ar roku, bet var arī ar zodu, ar pakausi, jā, ar jebkuru ķermeņa daļu. *Mouse4all* reģistrē šos vienkāršos klikšķus un izmanto, lai kontrolētu peles cursoru lietotāja ekrānā. Pateicoties *Mouse4all*, mūsu lietotāji var veikt tādas darbības, kā, piemēram, pieskaršanās, pārvietošana vai vilkšana. Kādām vajadzībām? Nosūtīt *WhatsApp* ziņojumu, noskatīties *YouTube* videoklipu vai klausīties mūziku *Spotify*, sērfot internetā, spēlēt kādu spēli. Faktiski var izmantot jebkuru ierīcē instalētu lietojumprogrammu. Rezumējot var teikt, ka *Mouse4all* ir fiziskas piekļuves rīks, kas lietotājiem ar fiziskiem traucējumiem ļauj piekļūt digitālajai pasaulei. [Videoziņa beidzas šeit.]

Ātrums; un nauda

Internets darbojas ar milzīgu ātrumu. Tiklīdz lietotāji atver, piemēram, kādu mājaslapu, bieži atveras arī uznirstošie logi – dažu sekunžu laikā bez pieprasījuma var sākties videoklipu, skaņu un reklāmu pārraidīšana (kas jo īpaši bīstami var būt cilvēkiem ar [fotosensitīvo jeb gaismas jutīgo epilepsiju](#)).

Vai, Jūsaprāt, digitālais ātrums būtībā ir šķērslis? Vai tomēr tas var arī veicināt brīvu piekļūstamību? Vai jautājums par norises ātrumu tiešsaistē iegūst jaunu dimensiju, jeb vai internets atspoguļo analogās pasaules ātrumu?

Daniels Džonss:

Cilvēku uzmanības noturīgums ir trīs sekundes, tādēļ viņi pastāvīgi pieprasa atjauninājumus. Visam ir jānotiek tūlīt, neatkarīgi no tā, vai mēs runājam par digitālo vai analogo sfēru. Tomēr dažās digitālās lietojumprogrammās lietotāji var palēnināt kadru ātrumu, piemēram, *YouTube* vietnē. Dažreiz es dubultoju vai pat trīskāršoju videoklipu pārraides ātrumu, un, neskatoties uz to, spēju apstrādāt informāciju, jo manas smadzenes strādā ļoti ātri. Tātad ir ļoti noderīgi, ja videoklipiem ir šāds brīvas piekļūstamības faktors – iespēja variēt to ātrumu.

Tifānija Brara:

Tiešsaistes funkcijām jānodrošina brīva piekļūstamība, un vienlaikus tās kļūst arvien straujākas. Turklāt pašlaik, kad klienti veic maksājumu *Amazon*, viņiem jāizšķirsta vairāki logi, līdz viņi sasniedz maksājumu sadaļu. Cilvēki ar invaliditāti nevēlas izmantot noteiktas mājaslapas, jo tas vienkārši prasa pārāk ilgu laiku.

Daniels Džonss:

Manā tīmekļa vietnē ir arī veikals, un mēs tikko to modernizējam tā, ka tas pircējus uzreiz aizvada uz maksājuma veikšanu bez liekiem 16 papildus soļiem. Iemesls, kādēļ citi integrē šādu procesu, ir papildus preču pārdošana. Kad kredītkarte ir jau rokā un kaut kas jau tiek pirktas, iespējams, ka radīsies vēlme tērēt vēl vairāk. Tas ir salīdzināms ar kases zonu jebkurā lielveikalā. Impulsīvu pirkumu ierosmei tur izliktas daudzas šokolādes tāfelītes, lai mudinātu pircējus domāt: "Ak jā, to *Snickers* batoniņu taču man arī vēl vajag!"

Tifānija Brara:

Cilvēkam kā man tas ātri vien būtu līdz kaklam, it īpaši tāpēc, ka šī reklāma bieži parādās uznirstošo logu veidā. Tas ir ļoti nomācoši cilvēkiem ar ierobežotām mobilitātes spējām, redzes traucējumiem vai kognitīviem traucējumiem, kuri tik daudz satura vispār nespēj apstrādāt.

Šai Fuksmens:

Es turklāt vēl vēlētos norādīt uz invaliditātes un sociālekonomiskā stāvokļa jeb finanšu resursu saskari. Amerikas Savienotajās Valstīs daudzas tehnoloģijas, kas paredzētas cilvēkiem ar invaliditāti, ir ļoti dārgas. Cilvēku ar īpašām vajadzībām kopienā šīs izmaksas rada šķērslī cilvēkiem ar zemiem ienākumiem. Lai pārvarētu ekonomisko plaisu, tehnoloģijām ASV un visā pasaulē jābūt brīvi piekļūstamām gan tehniski, gan finansiāli.

Havjers Montaners:

Mēs to saucam par "finansiālo piekļūstamību". Mēs esam sociālais uzņēmums, bet tomēr uzņēmums, kuram ir jātirgojas, lai izdzīvotu. Jau no paša sākuma mēs centāties piedāvāt rentablu produktu. Tomēr tirgus tam nav gatavs. Lai arī 15 procenti pasaules iedzīvotāju ir ar invaliditāti, mēs joprojām tiekam konfrontēti ar nišas tirgu. Pašlaik piedāvājuma un pieprasījuma saspēle noved pie dārgiem produktiem. Lietotāji, NVO, publiskais sektors un privātie uzņēmumi – mums visiem jāsadarbojas, lai atbalstošās tehnoloģijas padarītu brīvi pieejamas un arī nopērkamas visiem cilvēkiem, kam tās nepieciešamas.

Tifānija Brara:

Daudzi cilvēki nesaprot šo problemātiku, kamēr paši ar to nav saskārušies. Es pazīstu tehniskās jomas ekspertus, kuriem šī tēma nerūp. Bet, ja viņu māte vai māsa saskaras ar kādu ierobežojumu, viņi pēkšņi kļūst saprotoši: "Okei, okei, okei, manai mātei ir nepieciešama piekļuve." Sabiedrībai ir jāmainās un nopietni jāuztver iekļaušana arī bez šādiem momentiem.

Īpaša pateicība par sniegto atbalstu Tomasam Heimelam no fonda [Pfennigparade](#)

Eksperti: Tifānija Brara (NVO dibinātāja), Daniels Džonss (video influenceris), Havjers Montaners (uzņēmējs), Šaī Fuksmens (veselības psiholoģijas pētnieks)

Autore: Interviju vadīja Elīza Johuma.

Tīmekļa lapas veidotāji: Jerns Millers, Elīza Johuma, Svenja Hofmane, Mirjama Štellere, Linda Hīgele

Tulkojums no angļu valodas vācu valodā: Elizabete Meistere

Autortiesības: Goethe-Institut e. V., Online-Redaktion
2020. g. augusts

Šajā PDF failā ir raksta teksta versija, kas tiešsaistē publicēts vietnē *One Zero Society*:

<https://www.goethe.de/ins/lv/lv/kul/sup/dig/21931102.html>.

Vai Jums ir jautājumi par šo rakstu? Uzdodiet tos elektroniski, nosūtot uz adresi

internet-redaktion@goethe.de.